
**AGENTURA PRO ODSTRAŇOVÁNÍ
SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ A
JEHO PREVENCI V SOCIÁLNĚ
VYLOUČENÝCH ROMSKÝCH
LOKALITÁCH**

Pracovní verze

Verze 0.2
Září 07

Obsah

Preambule	4
1. Úvod	5
2. Popis situace v sociálně vyloučených romských lokalitách	6
3. Dosavadní programy vlády v oblasti integrace Romů	11
4. Návrh na vytvoření agentury pro odstraňování sociálního vyloučení a jeho prevenci v sociálně vyloučených romských lokalitách	13
5. Realizační fáze	20
6. Závěr	32
Anex	34

POUŽITÉ ZKRATKY:

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

RVZRK – Rada vlády pro záležitosti romské komunity

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MPO Ministerstvo průmyslu a obchodu

OP LZZ – Operační program lidské zdroje a zaměstnanost

OP VK – Operační program vzdělávání pro konkurenceschopnost

IOP – Integrovaný operační program

OPPI – Operační program průmysl, podnikání a inovace

OP RZL – Operační program lidské zdroje

SRPOP – Společný regionální operační program

TSP – Terénní sociální práce

OSI – Open Society Institut

Preambule

Vláda České republiky se ve svém programovém prohlášení zavázala vytvořit agenturu, která bude zajišťovat komplexní služby při předcházení sociálnímu vyloučení a jeho odstraňování v sociálně vyloučených romských lokalitách a zefektivní čerpání finančních prostředků z EU v oblasti aktivit zaměřených na integraci sociálně vyloučených Romů do společnosti. Cílem plánované agentury je využít jedinečné příležitosti, kterou nové programovací období čerpání ze Strukturálních fondů EU v letech 2007 – 2013 nabízí a vytvořit nezbytné personální a institucionální zázemí pro realizaci programů a projektů, které zásadně zlepší sociálně ekonomické podmínky Romů, zvýší jejich životní úroveň a zlepší jejich přístup na pracovní trh a k hlavnímu proudu vzdělání.

Vláda se rozhodla pro vytvoření komplexního nástroje sociálního začleňování na lokální úrovni, neboť věří, že pomocí integrace Romů v oblasti vzdělání, zaměstnanosti a bydlení se podaří zastavit proces vytváření sociálně vyloučených romských lokalit a jejich obyvatelé se budou moci plně zapojit do života společnosti.

Prohlubující sociální vyloučení příslušníků romských komunit vyvolává naléhavou potřebu komplexních řešení šitých na míru lokálním podmínkám. Jako reálný model se jeví pilotní ověření a následné vytvoření agentury pro odstraňování sociálního vyloučení a jeho prevenci, která bude podporovat „sít'ování“ a vytváření partnerství lokálních institucí, které mají, nebo mohou mít bezprostřední vliv na životní strategie a motivace obyvatel sociálně vyloučených romských lokalit (obce, školy, nestátní neziskové organizace, soukromé subjekty a další instituce).

1.) Úvod

Mnohé obce, nestátní neziskové organizace, poskytovatelé sociálních služeb a školy, které přichází do styku s obyvateli sociálně vyloučených lokalit, mají nízkou kapacitu využívat finanční pomoc ze SF a národních dotačních prostředků. Tento trend naznačuje i *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* (Gabal, MPSV, 2006). Přitom zlepšení sociálně ekonomických podmínek sociálně vyloučených Romů a jejich přístupu ke vzdělání hlavního proudu a tedy i jejich budoucí uplatnění na pracovním trhu je přímo závislé na přímé intervenci těchto organizací na místní úrovni.

Zpráva o stavu romských komunit přijímána každoročně vládou ČR již několik let poukazuje na hroživě se prohlubující sociální vyloučení příslušníků romských komunit, na jejich řízené, či spontánní, odstěhovávání do sociálně i prostorově vyloučených lokalit, a volá po komplexním řešení této situace, šitém na míru lokálním podmínkám. Vláda České republiky řešení sociálního vyloučení Romů považuje za prioritní a ve svém programovém prohlášení se zavázala k: „přípravě komplexního programu umožňujícího integraci Romů a zabraňujícího sklonu k jejich sociálnímu vylučování,“ a k: „vytvoření nástroje k zajišťování komplexních služeb při předcházení sociálnímu vyloučení na lokální úrovni.“¹

Jako reálný model se jeví **pilotní ověření a následné vytvoření agentury pro odstraňování sociálního vyloučení v romských lokalitách a jeho prevenci**. Svůj základní cíl bude agentura naplňovat prostřednictvím asistence při vytváření lokálních partnerství, asistence při tvorbě místních komplexních strategií cílených na eliminaci sociálně vyloučených romských lokalit, asistence při realizaci těchto strategií, prostřednictvím výměny dobré praxe a pomocí národních a evropských dotačních programů. Pracovníci agentury budou rovněž poskytovat metodickou podporu a pomoc všem lokálním partnerům při tvorbě a realizaci projektů naplňujících lokální strategie. V neposlední řadě bude agentura přenášet informace získané z lokální úrovně na úroveň národní. Získané informace se stanou základem pro systémová řešení v této oblasti.

Agentura tak fakticky bude posilovat, metodicky zastřešovat a koordinovat činnost partnerů ve vyloučených lokalitách v oblasti poskytování sociálních služeb a programů na podporu zaměstnanosti, vzdělání a rozvoje sociálního bydlení aj., kdy jednotlivé lokální instituce budou na základě definování potřeb obyvatel sociálně vyloučené lokality specificky profilovat oblast své činnosti. Kromě zlepšení situace ve vybraných lokalitách bude výstupem pilotní fáze agentury také návrh plošné realizace a finalizace metody použitelné ve všech lokalitách, které o služby agentury projeví zájem.

Předkládaný návrh byl konzultován se zástupci ministerstev, krajských a obecních samospráv a nestátních neziskových organizací v průběhu dvou expertních seminářů s workshopy ve dnech 25. – 26. července a 27. srpna 2007. Účast na obou seminářích byla celkem asi 140 osob. Semináře potvrdily, že koncept agentury pro odstraňování sociálního vyloučení má své opodstatnění a silnou poptávku ze strany samospráv i nestátních neziskových organizací.

¹ Programové prohlášení vlády, kapitola Právní stát, bezpečnost, veřejná kontrola, protikorupční opatření a lidská práva, <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20840>

2.) Popis situace v sociálně vyloučených romských lokalitách

Popisem situace Romů u nás se podrobněji zabývá *Zpráva o stavu romských komunit*², komplexně pak především *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*³. Níže je uveden stručný přehled základních aspektů sociálního vyloučení Romů v ČR, relevantní pro tento materiál.

2.1) Nezaměstnanost

Od začátku 90. let 20. století postupně přišla o zaměstnání drtivá většina dnešních obyvatel sociálně vyloučených romských lokalit. Stalo se tak v důsledku ekonomické transformace, v jejímž rámci docházelo ke snižování stavu zaměstnanců v řadě průmyslových odvětví. Jednalo se o započetí dnes pokračujícího obecného trendu úbytku pracovních příležitostí pro nekvalifikované a málo kvalifikované pracovní síly. Zároveň stále stoupá požadovaná úroveň kvalifikačních předpokladů, což dále snižuje šance sociálně vyloučených na znovuzačlenění na trh práce. Romské menšina v České republice je tak dlouhodobě postižena vysokou mírou nezaměstnanosti. Častá je i situace, kdy jsou bez zaměstnání všechny dospělé osoby v domácnosti.

Nezaměstnanost má na obyvatele sociálně vyloučených lokalit řadu vážných dopadů. Vedle materiální chudoby se jedná o sociální a psychické důsledky (vyloučení z participace na ekonomickém a sociálním životě české společnosti, rezignace na další hledání práce, ztráta pracovních návyků, podléhání závislostem). Pokud romští obyvatelé sociálně vyloučených lokalit pracují, je jejich pozice na trhu práce většinou marginální. Vykonávají především **sezónní a příležitostné práce, které nejsou podloženy pracovními smlouvami**. Tato forma práce je spojena s nízkými výdělky a neustálou nejistotou pracovního místa. Zaměstnanecké poměry na dobu neurčitou představují v případě sociálně vyloučených lokalit naprosté výjimky⁴

Romové, kteří zůstali nezaměstnaní i několik let (výjimkou není ani 5 – 10 let), často ztratili sociální kompetence nutné pro vstup do zaměstnání. Dospívající romská mládež si v řadě případů tyto kompetence již vůbec neosvojila (především proto, že jim nebyly vštěpovány jejich rodiči). Jedná se především o schopnost pravidelného pracovního výkonu, dochvilnost, schopnost podřídit se nadřízenému pracovníkovi, komunikační dovednosti, smysl pro týmovou práci a dodržování řádu. Významnou roli při uplatnění Romů na trhu práce hraje také jejich odlišný životní styl. Romové často upřednostňují sezónní práci před pravidelným pracovním nasazením. Stojí proto rovněž za úvahou, zda by v budoucnu nebylo vhodné vyplácet ve specifických případech mzdu v týdenních cyklech, či nabízet tzv. „sdílená pracovní místa“.

Odhady poskytované úřady práce, terénními pracovníky a vyplývající z celorepublikových výzkumů⁵ hovoří přinejmenším **o nadpoloviční většině (nejčastěji 90-100 %) nezaměstnaných dospělých osob v sociálně vyloučených romských lokalitách**. Značná část Romů je navíc

² Zpráva o stavu romských komunit je přijímaná vládou od roku 2004 každoročně, naposledy usnesením vlády ze dne 18. června 2007, č. 679

³ GAC, s.r.o., zadáno MPSV, 2006, <http://www.esfcr.cz/files/clanky/3732/brozura.pdf>

⁴ Str. 42, Analýza sociálně vyloučených romských lokalit, GAC, s.r.o., zadáno MPSV, 2006

⁵ Analýza sociálně vyloučených romských lokalit, GAC, s.r.o., zadáno MPSV, 2006

nezaměstnaná dlouhodobě, tedy více než 6 měsíců. Obtížně hodnotitelná je také míra zaměstnanosti žen, které jsou „v domácnosti“, často na mateřské dovolené. Značné procento Romů pracuje „načerno“, k čemuž je vede několik důvodů – jednak tak mohou spojit příjem ze sociálních dávek s nelegálním příjmem, jednak je mnoho Romů v sociálně vyloučených lokalitách zadluženo. Pokud by pracovali na základě platné pracovní smlouvy, jejich mzda by byla exekována, čímž se snižuje jejich motivace hledat legální práci. Určité procento Romů nemá trvalý pracovní poměr a vydělávají si v příležitostných zaměstnáních anebo jsou samostatně výdělečně činní. Trvalý pracovní poměr je v současnosti v romských komunitách spíše výjimkou než pravidlem. Vysoká registrovaná nezaměstnanost v sociálně vyloučených romských lokalitách má řadu příčin:

- objektivně obtížná zaměstnatelnost - nízká kvalifikace, často i změněná pracovní schopnost;
- vlastní rozhodnutí jednotlivců, vycházející zejména z demotivujícího poměru mezi poskytovanou mzdou a sociálními dávkami (včetně možnosti nelegálně si k sociálním dávkám přivydělat);
- vytěsnění z trhu práce lépe kvalifikovanými zahraničními dělníky, ochotnými pracovat za nízké mzdy, popř. i nelegálně;
- zadluženost a z ní vyplývající potenciální exekuce mzdy při legálním zaměstnání
- diskriminace Romů na základě rasových či kulturních předsudků a stereotypů na straně zaměstnavatelů, někdy se opírajících o předchozí špatné zkušenosti s pracovní morálkou jiných romských zaměstnanců, jindy stereotypů čistě apriorních

2.2) Závislost na dávkách sociální péče a státní sociální podpory

Dávkový systém je v ČR konstruován pro průměrné rodiny se dvěma dětmi. Má-li rodina čtyři a více dětí, jsou tyto dávky často k práci demotivující. Možnost výdělku je u velké části příslušníků romských komunit vzhledem k nízké kvalifikaci často nižší než možnost příjmu z dávkového systému, popř. jej přesahuje jen nepatrně vzhledem k tomu, o kolik se zvýší náklady na dopravu do zaměstnání, stravování v zaměstnání a podobně. Navíc je velmi obtížné zabránit tomu, aby si občan, který pobírá sociální dávky, přivydělával prací „načerno“ (dokonce i v zahraničí), pronajímáním části bytu či jiným nelegálním podnikáním.

Závislost příslušníků romských komunit na dávkovém systému má za následek zvýšenou nevráživost ze strany příslušníků majoritní společnosti, kteří tento způsob života často označují za „parazitní“. Přitom uniká pozornosti, že dávky sociální péče i státní sociální podpory často nedostávají ti, kteří by je potřebovali. Jsou to lidé, kteří nemají v pořádku osobní doklady, či lidé, kteří neznají svá práva nebo nejsou schopni si své záležitosti na úřadech vyřídit.

2.3) Zhoršování bytové situace

Ačkoliv nejsou k dispozici statistické údaje, je podle poznatků z terénu nesporné, že bytová situace příslušníků romských komunit se v průběhu 90. let 20. století trvale zhoršovala. V minulosti dostávali Romové převážně státní byty, většinou nižší kategorie v zanedbaných domech starší výstavby, jež v důsledku přirozeného přírůstku či přistěhování příbuzných podléhaly rychlejšímu opotřebení. Po roce 1990 se však domy v historických částech měst a obcí

staly komerčně atraktivními. Noví či staronoví majitelé ze svých domů Romy vystěhovávají do náhradních bytů (obvykle horší kvality), anebo - při neexistenci či neprokazatelnosti nájemních smluv - i bez náhrady. Zejména jsou ovšem příslušníci romských komunit vystěhováváni z bytů pro dluhy na nájemném a dalších poplatcích spojených s bydlením. Postup obcí, které vystěhovávají chronické dlužníky, je ve většině případů legální, přestože k rozsahu dluhů mnohé z nich samy přispěly nevyužíváním všech dostupných možností včasné intervence (např. institutu náhradního příjemce). Některé obce přijímají služby podnikatelů (včetně romských), nabízejících odkoupení domu s břemenem nájemníků; ti jsou potom vystěhováni do náhradního bydlení, většinou nevyhovujícího. Jindy obce samy pro dlužníky nájemného zřizují tzv. „holobyty“, ve kterých je však nájemné mnohdy vyšší než v ostatních bytech. Důsledkem těchto postupů vznikaly a stále vznikají na okrajích měst „romská ghetta“. Dle Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů v nich působících je po celé České republice více jak 310 prostorově a sociálně vyloučených lokalit, ve kterých žije cca 80 000 Romů. Tyto enklávy jsou charakterizovány kumulací problémů (nekvalitní bydlení, dluhy na nájemném, nezaměstnanost, záškoláctví dětí, nízká hygienická a nízká kulturní úroveň okolí domů, gamblerství, drogy, prostituce, kriminalita, lichva atd.). Příslušníci romských komunit z těchto lokalit bývají mnohdy zcela sociálně vyloučení⁶. Porůznu – jako jednotlivci - se k nim připojují i sociálně vyloučení příslušníci majoritní společnosti. Existence sociálně vyloučených romských lokalit se tak stává jedním z nejpálčivějších sociálních problémů celé české společnosti.

Naprostá většina z dnešních 310 sociálně vyloučených romských lokalit v České republice vznikla až v průběhu 90. let 20. stol. v důsledku postkomunistické transformace. 65% zkoumaných lokalit existuje déle než 10 let. Do většiny z nich se průběžně stěhují a/nebo sem jsou sestěhováváni další Romové. 35% lokalit pak vzniklo v posledních 10 letech. Protože před rokem 1989 bydlela většina Romů v bývalých státních bytech, které přešly do majetku obcí, nebo v podnikových bytech a spíše výjimečně v družstevních bytech, měly uvedené změny, spolu se ztrátou zaměstnání, významný vliv na zhoršení podmínek bydlení poměrně velké části romské populace. Docházelo ke koncentraci romským obyvatel v určitých lokalitách, a to především:

- spontánním sestěhováním se chudých romských rodin do lokalit s cenově dostupnějším bydlením
- vytlačováním romských rodin z bytů v lukrativních lokalitách a přidělováním náhradního bydlení v levných lokalitách, s již často vysokým podílem romského obyvatelstva
- řízeným sestěhováním (především ze strany obcí) neplatičů nájmu a obecně lidí považovaných za „nepřízřusobivé“ či „problémové“ do ubytoven a „holobytů“.⁷

Situace v jednotlivých sociálně vyloučených lokalitách je v mnoha směrech velmi diferencovaná. Vedle různé doby a mechanismu vzniku se lokality odlišují zejména:

- velikostí
- polohou v rámci obce či města a mírou prostorového vyloučení
- mírou dostupnosti základní občanské vybavenosti (včetně dopravní obslužnosti)
- mírou etnické a sociální homogenity obyvatel
- formou vlastnictví domů a bytů
- stavem a vybaveností domů a bytů

⁶ Viz studie *Romové, bydlení, soužití*, Socioklub, Praha 2000, a *Romové ve městě*, Socioklub Praha 2002.

⁷ Analýza sociálně vyloučených romských lokalit, GAC, s.r.o., zadáno MPSV, 2006

2.4) Vzdělanostní bariéra

V oblasti vzdělání se Romové potýkají s problémem nízké kvalifikace, která zahrnuje vzdělání, odbornou praxi a odborné dovednosti. Naprostá většina Romů, podle některých odhadů až 80%, má pouze základní vzdělání. Nedostatečná kvalifikace většiny příslušníků romských komunit je důsledkem nedostatečného školního vzdělání. K tomu, že tyto děti nebývají v základní škole úspěšné, přispívá řada faktorů: odlišná výchova v romských rodinách a apriorní rezignace rodičů na získání přiměřeného vzdělání pro vlastní děti, jazykový handicap, nepřipravenost způsobená tím, že tyto děti většinou neabsolvovaly mateřskou školu, a v neposlední řadě i neschopnost a neochota některých učitelů přistupovat k takovým dětem diferencovaně. Z citované Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit vyplývá, že „české školství inklinuje k reprodukci vzdělanostního a sociálního původu“, což v případě dětí ze sociálně vyloučených romských lokalit má za následek to, že samotný školský systém se stává nástrojem procesu sociálního vylučování.

Jednou z hlavních příčin vysokého počtu romských dětí ve zvláštních školách a třídách je to, že tyto děti často nenavštěvují mateřské školy a v důsledku toho nejsou dostatečně socializovány do prostředí svých vrstevníků. Postrádají pak některé základní sociální kompetence, které se předpokládají u dětí, které nastupují do první třídy základní školy⁸.

Zvyšující se náročnost základní školy vede k tomu, že děti ve zvýšené míře potřebují být již při začátku školní docházky dobře připraveny (ovládat vyučovací jazyk, mít rozvinuté volní vlastnosti). Vyšší nároky jsou kladeny i na rodinné zázemí příznivé pro studium; děti potřebují prostor k učení a někoho, kdo jim s učením a vypracováváním úkolů pomáhá. Pokud dítě tyto základy z domova nemá a pokud se s ním doma nikdo neučí, hrozí mu, že v základní škole neobstojí a bude zařazeno do tříd ze speciálním programem (v podstatě s vzdělávacím programem Zvláštní škola). Možnosti zpětného přestupu, stejně jako možnosti pokračovat po absolvování těchto tříd ve vzdělávání na střední škole jsou spíše teoretické.

Z Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit vyplývá, že minimálně v 65 školách tvoří Romové většinu, tedy více než 50% žáků. Jedná se jak o bývalé zvláštní školy, které v současnosti vyučují podle vzdělávacího programu „Zvláštní, pomocná nebo praktická škola“, nebo o běžné základní školy s vyučovacím programem „Základní škola“, které jsou často spádové pro sociálně vyloučené romské lokality. Poměr romských žáků na těchto školách i nadále stoupá, zatímco žáci reprezentující majoritní etnikum zpravidla postupně odcházejí. Nejvíce segregovaných žáků je v Moravskoslezském kraji, následovaném Ústeckým, Jihomoravským a Středočeským krajem.

Důvody, proč mají romští žáci ze sociálně vyloučených lokalit omezený přístup k hlavnímu proudu vzdělání a následně i k společenskému a profesnímu uplatnění, lze **obecně rozdělit na:**

Vnitřní faktory:

- nízká motivace ke vzdělávání a následnému uplatnění na trhu práce

⁸ známy jsou případy, kdy nedokáží rozeznat barvy, jsou hyperaktivní, nebo mají problémy v komunikaci s ostatními

- nepřipravenost romských dětí ze sociálně vyloučených lokalit na povinnou školní docházku
- neúspěch romských žáků na základních školách a jejich následné přeřazování do speciálních škol
- časté absence romských žáků, které jsou následně příčinou špatného prospěchu

Vnější faktory:

- nízká míra spolupráce a koordinace aktivit zainteresovaných subjektů na lokální úrovni
- malá informovanost o nástrojích sociální inkluze, respektive vhodných dotačních titulech a projektech financovaných z ESF
- nedostatečná kompetence a ochota k řešení romské integrace; neexistence koncepce řešení romské integrace na úrovni samospráv, nedostatečná spolupráce s mateřskými školami při zajištění předškolního vzdělávání
- nedostatečná komunikace mezi školami a rodiči

2.5) Nevyhovující zdravotní stav

Z kusých dostupných zdrojů je zřejmé, že zdravotní stav příslušníků romských komunit je v průměru výrazně horší než u ostatního obyvatelstva⁹. Tato skutečnost je podmíněna špatným socioekonomickým postavením Romů (stravovací návyky, nízká vzdělanost, nižší kvalita bydlení) a sama k tomuto bludnému kruhu dále přispívá. Zhoršená zdravotní situace romské populace a častá nemocnost totiž způsobují zaostávání dětí ve škole i častou pracovní neschopnost zaměstnaných dospělých, která je zaměstnavateli hodnocena negativně a vede často ke stanovení změněné pracovní schopnosti, jež tyto osoby dále znevýhodňuje na trhu práce.

V oblasti zdravotních rizik je alarmující především vysoká míra drogových závislostí některých obyvatel sociálně vyloučených romských lokalit. Předpokládá se, že míra drogové závislosti těchto skupin je řádově vyšší, než je celorepublikový průměr. Již od útlého věku je značně rozšířeno „čichačství“ toluenu, který patří mezi levné a volně dostupné drogy. Mezi Romy značně rozšířenou drogou je také pervitin. Znepokojující je i skutečnost, že přes komplexní nabídku preventivních a léčebných programů se jen velmi zřídka daří kontaktovat drogově závislé Romy. Naprostá absence analýz, které by popisovaly míru a charakter drogové závislosti mezi Romy, znemožňuje tuto problematiku reálně řešit. Do budoucna je žádoucí, aby se monitorovaly drogové závislosti v sociálně vyloučených romských lokalitách a na základě získaných poznatků vytvářely specifické programy primární, sekundární a terciální drogové prevence.

⁹ Viz zpráva Zdravotní stav romské populace v ČR, IGA MZ ČR 3621/3 1998 a zpráva *Determinanty zdraví romské populace v ČR*, No-5516/3-IGA MZ ČR Praha 2000.

3.) Dosavadní programy vlády v oblasti integrace Romů a základní překážky pro zlepšení situace

Na základě soustředěného úsilí vlády a jednotlivých příslušných resortů se v minulých letech rozvinula řada podpůrných programů a aktivit. Jako příklad lze uvést zejména následující speciální programy:

- vytvoření funkce asistenta pedagoga a její zakotvení do nového školského zákona
- podpora vytváření pracovních míst romských terénních sociálních pracovníků v nejproblematičtějších romských lokalitách
- podpora aktivit nestátních neziskových organizací aktivních v sociálně vyloučených romských lokalitách
- komplexní programy lokálního charakteru s podporou vlády (Vesnička soužití v Ostravě, Projekt komunitního bydlení v Brně).
- Programy prevence kriminality

Zavedení výše uvedených programů však **komplexně** nezměnilo situaci sociálně vyloučených příslušníků romské komunity. Mezi nejčastěji zmiňované překážky komplexního zlepšení situace romských komunit patří zejména:

Neprovázanost jednotlivých postupů a resortismus

Malá úspěšnost dosavadních opatření směřujících k odstranění a prevenci sociálního vyloučení, resp. k integraci sociálně vyloučených romských komunit, je způsobena především tím, že jednotliví realizátoři opatření - tj. zejména ministerstva, kraje, obce – řeší, a mohou řešit, jen dílčí problémy. Ministerstva realizují Koncepti romské integrace nanejvýš jen v úzké výšeči vymezené kompetenčním zákonem. To se týká také využívání finančních prostředků určených pro tento účel. Problémy související se sociálním vyloučením jsou však komplexní, složité a vnitřně provázané.

Nezacílená dotační politika státu v oblasti romské integrace

Vláda každoročně poskytuje na oblast integrace sociálně vyloučených Romů významné prostředky ze státního rozpočtu a z fondů EU¹⁰. Finanční prostředky nejsou vždy adekvátně zacílené a neřeší problém integrace sociálně vyloučených romských komunit systémově. Důvody lze spatřovat jednak ve slabé meziresortní komunikaci a koordinaci dotačních programů, jednak také v nepřesném vymezení některých prioritních oblastí podpory. Jednotlivé resorty se navíc nesnaží alokovat prostředky do lokalit, kde je objektivně jejich největší potřeba.

Nedostatečné uplatňování politiky integrace romských komunit na lokální úrovni

Dalším zásadním problémem je absence lokálních komplexních a dlouhodobých strategií na řešení problému sociálně vyloučených romských lokalit. Dle Analýzy sociálně vyloučených

¹⁰ Viz Zpráva o stavu romských komunit za rok 2006,
http://www.vlada.cz/assets/cs/rvk/rzrk/dokumenty/FINALE_ZPRVA.doc

romských lokalit pouze 1% zkoumaných obcí mělo dlouhodobou strategii či plán řešení sociálně vyloučených romských lokalit. Díky absenci těchto strategických dokumentů dochází k podpoře projektů a aktivit, které nepřispívají k sociálním začleňováním Romů, případně není jasné, do jaké míry tvoří Romové cílovou skupinu těchto projektů.

Uplatňování vládní Koncepce romské integrace na lokální úrovni je nedostatečné mj. i v důsledku slabého institucionálního, finančního a personálního zajištění. V důsledku reformy veřejné správy postrádá stát v současné době nástroj, kterým může přímo v místech výskytu sociálního vyloučení vyžadovat řešení tohoto problému. Situace je navíc komplikována postoji veřejnosti na lokální a regionální úrovni, jakož i postoji samospráv samotných. Společenskému klimatu, bohužel, vyhovují spíše krátkodobá a nenáročná řešení, která však neřeší podstatu samotného problému, nýbrž jej pouze přesouvají a ve svém důsledku mohou být i kontraproduktivní. Ve společnosti také převládá vůči romské integraci skepse, která bývá často spojena s perfekcionistačnými nároky na úspěch integračně orientovaných projektů.

Stagnace rozvoje systémových projektů

Podpora státu v mnoha oblastech integrace Romů střednědobě **stagnuje**. Například v oblasti počtu asistentů pedagoga pro děti se sociálním znevýhodněním (330 asistentů pedagoga v roce 2006), počtu přípravných tříd pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí (146 v roce 2006, 123 v roce 2005), nebo počtu terénních sociálních pracovníků (94 terénních sociálních pracovníků v 56 obcích v roce 2006; pro srovnání 89 TSP v 57 obcích v roce 2005) dochází buď jen k mírnému nárůstu, nebo neustálému kolísání stavu. Přitom objektivní potřeba výše uvedených nástrojů existuje. Z výsledků Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit například vyplývá, že z celkového počtu 65 základních škol s vyšším, než 50% zastoupením romských dětí na škole, na 25 školách nepůsobí asistent pedagoga. Obdobně Program terénní sociální práce, přes každoroční navyšování prostředků neodpovídá objektivní potřebě vyvolané mírou sociálního vyloučení v sociálně vyloučených romských lokalitách a do budoucna vyžaduje výrazné navyšování prostředků a systematické řešení.¹¹

Zatímco v oblasti vzdělání a prevence sociálního vyloučení dochází spíše ke stagnaci, v oblasti zaměstnanosti a asistenčních služeb pro umístění dlouhodobě nezaměstnaných na pracovní trh **nebyly doposud vytvořeny specifické nástroje aktivní politiky zaměstnanosti**, které by umožnily zvýšení zaměstnatelnosti dlouhodobě nezaměstnaných Romů a jejich integraci na otevřený pracovní trh.

¹¹ V roce 2006 bylo poskytnuto 10,3 mil Kč, pro rok 2007 bylo schváleno 13 mil. Kč

4.) Návrh na vytvoření agentury pro odstraňování sociálního vyloučení a jeho prevenci

4.1.) Cíle Agentury

Jako efektivní nástroj pro komplexní řešení sociálního vyloučení na úrovni obcí, respektive jednotlivých sociálně vyloučených romských lokalit se jeví agentura, jejímž **základním cílem je snižování a eliminace sociálního vyloučení v sociálně vyloučených romských lokalitách prostřednictvím tvorby a realizace komplexních lokálních strategií.**

Díličními cíli agentury jsou:

a) ve spolupráci s lokálními partnerstvími iniciovat a zabezpečovat realizaci kvalitativních a kvantitativních sociologických výzkumů, s cílem **zmapovat sociálně ekonomickou situaci Romů;**

b) v návaznosti na analýzy a ve spolupráci s lokálními partnery **definovat potřeby obyvatel sociálně vyloučených romských lokalit** v oblasti poskytování sociálních služeb, zaměstnanosti, podpory vzdělání, bydlení, podpory sociální ekonomiky a drobného podnikání, zdravotní péči a redukci zdravotních rizik a dalších oblastech podle aktuální potřeby;¹²

c) podporovat **vznik lokálních partnerství** obcí, nestátních neziskových organizací, škol, firemních a podnikatelských subjektů a dalších institucí na místní úrovni;

d) napomáhat (prostřednictvím know-how a finančních prostředků) místním partnerům při vzniku **komplexních, lokálních podmínek na míru šitých, strategií zaměřených na eliminaci sociálního vyloučení v romských lokalitách.** Lokální strategie budou vycházet z výše uvedené kvantitativní a kvalitativní analýzy situace a definování potřeb sociálně vyloučených obyvatel lokality. Jejich nedílnou součástí bude návrh strategie změny, včetně realizačního či akčního plánu k naplnění strategie v praxi;

e) **poskytovat lokálním partnerstvím poradenství a odborné vedení formou mentoringu¹³ při realizaci komplexních lokálních strategií,** s cílem motivovat je **k předkládání projektů** zaměřených na podporu zaměstnanosti, rozvoje sociální ekonomiky, vzdělání, výstavbu a rozvoj sociálního bydlení, poskytování sociálních služeb a na další aktivity realizované v sociálně vyloučených romských lokalitách a vyplývající z lokální strategie a specifických potřeb lokality. Půjde zejména o **posílení kapacity lokálních partnerů v oblasti fundraisingu¹⁴, projektového řízení a odborné práce s klienty;**

¹² Na definování potřeb se budou přímo podílet obyvatelé sociálně vyloučených romských lokalit (metodou veřejných diskusí a „focus groups“).

¹³ Mentoring: Viz ANEX I – Vysvětlení základních pojmů; Odborné vedení formou „mentoringu.“

¹⁴ Fundraising je ustálené označení pro systematickou činnost, jejímž výsledkem je získání finančních či jiných prostředků na obecně prospěšnou činnost organizací nebo jednotlivců. Organizacemi bývají zpravidla nevládní neziskové organizace, rozpočtové nebo příspěvkové organizace, obce, mikroregiony, kraje, církve, podnikatelské subjekty poskytující veřejně prospěšnou službu a další.

f) pravidelně hodnotit dopad své činnosti na:

- a. primární cílovou skupinu (instituce lokálních partnerství),
- b. sekundární cílovou skupinu (obyvatele sociálně vyloučených lokalit, a obyvatele města/obce)
- c. veřejné rozpočty¹⁵;

g) **analyzovat potřeby, kapacity a limity celé obce**, spolu s dílčí asistencí při vytváření strategie rozvoje celé obce;

h) **přenášet výsledky** hodnocení a poznatky z práce v terénu **na národní úroveň**;

ch) **napomáhat při změně veřejného mínění a vytváření veřejné podpory** při naplňování strategií eliminace sociálního vyloučení.

4.2) Principy činnosti agentury

- důsledně antidiskriminační charakter veškeré činnosti,
- výstupy činnosti mají udržitelný charakter a vedou k systémovým změnám,
- komplexní přístup k řešení problémů,
- aktivizace místních zdrojů (lidských, organizačních, finančních, institucionálních) prostřednictvím partnerství mezi samosprávou, neziskovým a podnikatelským sektorem a agenturou,
- spolupráce subjektů na místní úrovni, které spoluvytvářejí lokální partnerství pro realizaci projektů,
- aktivní zapojení cílových skupin,
- vytváření strategií šitých na míru pro jednotlivé lokality a jejich místní specifika,
- zavádění osvědčených praxí, které se ukázaly jako životaschopné v některých lokalitách, jejich přizpůsobení a transfer do dalších lokalit,
- rovný přístup k sociálně vyloučeným skupinám obyvatel, tj. nejen k Romům,
- práce s celou sociálně vyloučenou rodinou
- úzká spolupráce s univerzitami a výzkumnými institucemi při mapování lokalit a v rozvoji kapacit lokálních partnerství,
- prostupnost poznatků z terénu směrem ke krajům a ústředním orgánům státní správy.

¹⁵ Při pozitivním dopadu projektů lze předpokládat úspory na straně výdajů určených na sociální dávky a podporu v nezaměstnanosti, a zároveň příjmy z daně z příjmu; další úspory lze předpokládat na straně prevence ústavní výchovy, prevence ztráty bydlení a další). Agentura zároveň zhodnotí ekonomickou efektivitu své činnosti, tedy porovná náklady nezbytné pro svou činnost s úsporami z veřejných rozpočtů a objemem alokovaných prostředků do lokalit, kde působí.

4.3) Úkoly agentury

Agentura zejména:

- přispívá k naplňování úkolů stanovených v Koncepti romské integrace¹⁶ na úrovni obcí a krajů,
- zajišťuje poradenskou, koncepční, metodickou, mentorskou a kontrolní činnost v oblasti sociálního začleňování obyvatel vyloučených romských lokalit,
- podporuje a zároveň se podílí na vzniku místních partnerství tvorbě lokálních strategií,
- poskytuje know-how a finanční prostředky pro realizaci projektů zaměřených na sociální inkluzi Romů,
- pozitivně motivuje samosprávy k hledání systémových a dlouhodobých řešení
- iniciuje a zprostředkovává sociální intervenci ve vyloučených romských lokalitách,
- pro samosprávy, ostatní lokální partnery a jejich cílové skupiny vypracovává nabídky služeb, které navazují na stávající integrační programy a vyrovnávací postupy, a podle lokálních potřeb je doplňuje,
- poskytuje poradenství a pomoc lokálním partnerům při tvorbě projektů a jejich předkládání v rámci strukturálních fondů EU, národních dotačních programů a dalších zdrojů,
- spolupracuje s univerzitami, vyššími odbornými školami a dalšími vzdělávacími institucemi při síťování lokálních partnerů, zapojuje studenty magisterského a postgraduálního studia (formou praxe) a absolventy vysokých a vyšších odborných škol do činností agentury a jí podporovaných subjektů. Zejména půjde o posilování personálních, profesionálních, řídicích a fundraisingových kapacit lokálních partnerských subjektů. Agentura přitom přispívá na jejich stáže a osobní náklady.
- spolupracuje se středními školami sociálního a ekonomického směru a snaží se jejich studenty zapojit do činnosti v lokalitách,
- spolupracuje s rozvojovými a poradenskými agenturami a podle potřeby využívá jejich služeb,
- poskytuje zpětnou vazbu a informace z terénu pro Radu vlády ČR pro záležitosti romské komunity a ministerstva,
- provádí analýzy dopadu své činnosti v konkrétních lokalitách, jednak na primární cílovou skupinu, reprezentovanou lokálními partnery, jednak na obyvatele sociálně vyloučených romských lokalit a ostatní obyvatele obce, v níž působí,
- zajišťuje zpracování nákladové analýzy ekonomické efektivity realizovaných opatření na lokální úrovni,
- vytváří vzdělávací programy pro lokální politiky, úředníky samospráv, zástupce škol aj. v nabídce programů zaměřených na integraci sociálně vyloučených komunit;
- na základě poptávky poskytuje základní informačně poradenský servis pro obce a města, v nichž primárně nepůsobí,
- působí na veřejné mínění prostřednictvím místních i celostátních sdělovacích prostředků.

¹⁶ přijata usnesením vlády ze dne 4. května 2005, č. 532

4.4) Hlavní oblasti aktivit agentury

Při vytváření lokálních komplexních strategií bude agentura kromě posilování institucionální a administrativní kapacity poskytovat informace o příkladech dobré praxe, které se ukázaly funkční na jiných místech České republiky nebo Evropské Unie a spolupracovat na hledání inovativních postupů při řešení jednotlivých problémů. Primárním cílem lokální strategie je tvorba a realizace komplexních projektů, které vycházejí z lokální analýzy, jsou šité na míru zapojeným obcím a reagují na místní potřeby. Následující výčet možných aktivit a projektů, které agentura bude v lokalitách nabízet, slouží pouze jako příklad. Lokální partnerství mohou dle vlastního uvážení realizovat projekty, které budou zasahovat i do jiných oblastí.

a) Vzdělání

(i) Základní oblasti

- předškolní výchova/příprava, respektive včasná péče (socializace předškolních dětí, jejich inkluze do mateřských škol, přípravných ročníků, nebo alespoň předškolních klubů provozovaných nestátními neziskovými organizacemi, s cílem připravit děti na vstup do základní školy),
- základního školství (doprava do školy, individuální doučování v rodinách, individuální a skupinové doučování v komunitních centrech, „předučování“ – probírání dané látky s předstihem, náprava vad učení pomocí speciálního pedagoga, poradenství při výběru dalšího vzdělávání, volnočasové aktivity a nízkoprahová centra, doučování v komunitních centrech),
- střední školství (udržení žáků SOÚ v učebních oborech, zabránění ukončení jejich studia v prvním ročníku),
- Programy na doplnění základního vzdělání, programy na doplnění středoškolského vzdělání (včetně maturity) formou dálkového studia.

(ii) Typy projektů, které agentura bude nabízet v oblasti vzdělání romských dětí:

V oblasti včasné péče:

- projekty zaměřené na inkluzi sociálně znevýhodněných dětí do mateřských škol,
- zajištění doprovodu a organizování dopravy dětí ze sociálně vyloučených lokalit do mateřských škol,
- opatření zaměřená na podporu sociálně znevýhodněných dětí v mateřských školách, v základních školách, v komunitních centrech, v nízkoprahových centrech nebo v rodinách sociálně znevýhodněných dětí,
- projekty zaměřené na osvětu a poskytování metodické podpory školám a jejich zřizovatelům ve snaze zabránit další segregaci sociálně znevýhodněných zejména romských dětí a začlenit je do hlavního vzdělávacího proudu,
- projekty zaměřené na péči o děti s odkladem povinné školní docházky,

- programy a opatření zaměřená na zvýšení počtu sociálně znevýhodněných dětí, které budou absolvovat předškolní vzdělávání v mateřských školách nebo v přípravných třídách základní školy,
- podpořit aktivity zaměřené na tvorbu metodických materiálů pro práci s rodiči sociálně znevýhodněných dětí a žáků v oblasti vzdělávání,
- podpora a rozvoj spolupráce pedagogických pracovníků a rodičů sociálně znevýhodněných dětí a žáků.

Další aktivity

- aktivity zaměřené na zvýšení kompetencí rodičů sociálně znevýhodněných dětí a žáků formou získávání a posilování výchovných kompetencí rodičů k rozvíjení potenciálu dítěte (např. prostřednictvím individuální práce, skupinové práce, klubů pro rodiče v komunitních centrech, seminářů, konferencí, kurzů apod.),
- aktivity zaměřené na spolupráci s rodiči sociálně znevýhodněných dětí a žáků při přípravě na školu,
- aktivity zaměřené na tvorbu metodických materiálů pro práci s rodiči sociálně znevýhodněných dětí a žáků v oblasti vzdělávání,
- společné akce dětí a žáků sociálně znevýhodněných a jejich rodičů (např. pobytové kurzy, výjezdy, dlouhodobé kurzy, setkávání, besedy apod.),
- programy a opatření zaměřené na pilotní ověřování projektů včasné péče o sociálně znevýhodněné děti prostřednictvím dětských center při školách, jejichž cílem bude připravit úspěšně tyto děti na vstup do školy,
- aktivity zaměřené na zvýšení kompetencí rodičů sociálně znevýhodněných dětí a žáků formou získávání a posilování výchovných kompetencí rodičů k rozvíjení potenciálu dítěte (prostřednictvím individuální práce, skupinové práce, seminářů, konferencí, kurzů apod.),
- aktivity zaměřené na osvětu významu předškolního a základního vzdělávání
- aktivity zaměřené na spolupráci s rodiči sociálně znevýhodněných dětí a žáků při přípravě na školu,
- programovou nabídku pro rodiče s dětmi, pro matky, těhotné ze sociálně znevýhodněného prostředí (tvořivé, vzdělávací, sportovní, jednorázové akce apod.).

V oblasti základního školství:

- projekty zvyšující šanci dětí ze sociálním znevýhodněním a dětí se speciálními vzdělávacími potřebami vstoupit a udržet se na základní škole,
- projekty zajišťující asistenci žákům vykazujícím problémy během docházky na ZŠ s cílem zajistit, že minimálně ZŠ ukončí (doučování, mentoring, pomoc s přípravou do školy apod.),
- projekty zaměřené na práci se žáky na 2. stupni ZŠ, respektive zaměřené na zlepšení jejich školních výsledků, přechod těchto žáků na SŠ a dokončení studia,
- projekty zaměřené na péči o děti s odkladem povinné školní docházky,
- projekty zaměřené na individuální a skupinové doučování a „předučování“ (individuální probírání látky s předstihem) pro děti a žáky se sociálním znevýhodněním, a děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, s cílem vyrovnat jejich příležitosti ve vzdělání

(realizované na školách, v komunitních centrech, v nízkoprahových centrech nebo v rodinách dětí),

- projekty na podporu zřizování funkce asistenta pedagoga a zavádění přípravných tříd pro děti se sociálním znevýhodněním, případně s návrhem systémového projektu, kde realizátorem bude kraj nebo sdružení škol,
- projekty zaměřené na přípravu dětí se sociálním znevýhodněním na přijímací zkoušky na střední školu,
- projekty zabírající segregaci žáků se sociálním znevýhodněním, včetně romských žáků v etnicky homogenních tzv. „komunitních školách“, a současně usilující o jejich inkluzi do škol hlavního proudu vzdělání, s následnou prevencí další segregace těchto žáků (včetně např. organizování a zajištění dopravy žáků do a ze školy),
- projekty zaměřené na podporu mentoringu dětí se sociálním znevýhodněním na 2. stupni ZŠ (doučování, příprava do školy, organizace volnočasových aktivit),
- projekty zaměřené na osvětu a poskytování metodické podpory školám a jejich zřizovatelům ve snaze zabránit další segregaci romských dětí a žáků a začlenit je do hlavního proudu vzdělání.

b) Zaměstnanost

- zavádění a podpora agentur podporovaného zaměstnávání obtížně zaměstnatelných osob ze sociálně vyloučených lokalit, vzdělávání personalistů agentur, vytváření metodiky práce; úzká spolupráce s ÚP a Správou služeb zaměstnanosti. Cílem je podpora klíčových sociálních kompetencí a motivace klienta a jeho umístění na otevřeném pracovním trhu. Model je dobře přenositelný především v městském prostředí,
- podpora zaměstnávání sociálně vyloučených Romů v technických službách obcí (s využitím dotace mzdových nákladů), nebo formou subdodavatelství pro technické služby,
- podpora sociálních firem/sociální ekonomiky (nezisková organizace, která podniká, provozuje chráněnou dílnu, výrobu atd.; organizace zisk nerozděluje, ale znovu investuje nebo ho využije pro sociální programy),
- programy doplnění vzdělání a rekvalifikací odpovídající potřebám místního pracovního trhu,
- znovuzískávání pracovních návyků a klíčových sociálních kompetencí, podpora chráněných dílen a pracovní rehabilitace pro osoby se zdravotním postižením a zkoušení různých typů práce přímo v provozu,
- asistence psychologa a sociálního pracovníka, job kluby, motivační kurzy, pracovní diagnostika,
- zavádění programů podpory drobného podnikání; při současném využití OP PPI (MPO), asistence při vypracování podnikatelského záměru a zprostředkování úvěru; kurzy podnikatelského minima a vedení účetnictví, pomoc při realizaci a zpracování účetnictví (business inkubátory), rozvoj programů mikrofinancování,
- podpora při zavádění sociálních firem při využití Oblasti intervence 3.1 – Služby v oblasti sociální integrace IOPu, konkrétně podporované aktivity c) investiční podpora poskytovatelům sociálních služeb, zaměstnavatelům a dalším subjektům při prosazování a realizaci nástrojů sociální ekonomiky. Při zavádění modelů podpory sociální ekonomiky a drobného podnikání v romských sociálně vyloučených lokalitách v ČR chce agentura

využít zkušeností OSI a dalších institucí z programů mikrofinancování drobného podnikání v romských komunitách v Maďarsku, Rumunsku, Bulharsku a Makedonii.

c) Bydlení

- motivace, poradenství a podpora při podávání žádostí o dotace MMR a Státního fondu rozvoje bydlení (Programy výstavby podporovaného a Program výstavby nájemního bydlení.). V současnosti jsou tyto programy využívány v mizivé míře pro sociálně vyloučené romské rodiny, které nemají přístup k bydlení,
- poradenství a podpora při zpracování IPRM¹⁷ a čerpání podpory z oblasti intervence 5.2 - Zlepšení prostředí v problémových sídlištích IOPu,

d) Sociální služby

- vznik, materiální a personální posílení a fungování komunitních center, která by sloužila všem věkovým kategoriím (osvěta, doučování, sociálně právní poradenství, pracovní poradenství, služby psychologa, nízkoprahová centra, organizované kroužky),
- poradenství a podpora pro využívání finanční podpory z Oblasti intervence 3.1 – Služby v oblasti sociální integrace IOPu, konkrétně podporované aktivity b) investiční podpora při zajištění dostupnosti takových služeb, které umožní návrat příslušníků nejvíce ohrožených sociálně vyloučených romských lokalit zpět na trh práce a do společnosti
- prevence ztráty bydlení,
- prevence a řešení případů zadlužení,
- zavádění terénní sociální práce (u obcí nebo NNO), případně další (asistenti policie aj.),
- prevence odebírání dětí do ústavní výchovy,
- terénní programy drogové prevence.

e) Zdravotní péče

- primární, sekundární a terciální prevence drogové závislosti – vytváření specifických programů pro drogově závislé, nebo drogovou závislostí ohrožené obyvatele sociálně vyloučených romských lokalit
- zdravotní osvěta v sociálně vyloučených romských lokalitách. Systematizace funkce zdravotně sociálních pomocníků.¹⁸

¹⁷ Integrované plány rozvoje měst jsou jedním z kritérií pro využívání podpory v oblasti bydlení z IOPu.

¹⁸ Při zavádění funkce zdravotně sociálního pomocníka lze využít systému řízení a metodiky projektu „Sociální pomocníci ve vyloučených lokalitách (SASTIPEN ČR)“, realizovaného organizací Drom, romské středisko.

5.) Realizační fáze

Působení agentury pro odstraňování sociálního vyloučení a jeho prevence bude probíhat ve dvou fázích:

(i) pilotní fázi, realizované od ledna 2008 do prosince 2010 v 10 vybraných lokalitách. Předpokládá se, že v této fázi bude agentura postupně rozšiřovat své působení i do ostatních obcí se sociálně vyloučenými lokalitami a postupně tak přeroste do fáze plošné realizace.

(ii) plošné fázi, kdy po ověření své funkčnosti a efektivity agentura rozšíří své působení do dalších sociálně vyloučených lokalit. Plošná fáze využije metod a know-how získaných v pilotní fázi.

5.1) Pilotní fáze

Pilotní ověřování funkčnosti agentury od ledna 2008 do prosince 2010 bude realizovat Úřad vlády, respektive kancelář Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity. Primárním cílem pilotní fáze bude prověření funkčnosti navrhované metody a vytvoření podmínek pro její následnou plošnou aplikaci na území celé České republiky v závislosti na aktuální poptávce. Pilotní fáze bude probíhat jednak v 10 vybraných lokalitách, kde bude agentura poskytovat komplexní poradenské služby při odstraňování sociálního vyloučení, dále pak v ostatních lokalitách, které se nedostanou do užšího výběru, avšak agentura zde bude poskytovat základní poradenství a odborný dohled.

Dvě větve pilotní fáze

a) **v 10 vybraných typově odlišných lokalitách**, kde bude agentura finančně a personálně zajišťovat všechny činnosti související s cíli její intervence (realizace analýz, definice potřeb, spoluvytváření a dohled nad realizací strategií, posilování fundraisingu a projektového řízení formou odborného vedení - mentoringu), hodnocení efektivity své činnosti a vlivu projektů realizovaných v rámci lokálních strategií na instituce lokálního partnerství a obec.

b) **v ostatních lokalitách**, které osloví agenturu se žádostí o spolupráci a poradenství provede agentura základní depistáž, poskytne nebytné poradenství v oblasti orientace v dotačních zdrojích z EU, státního rozpočtu a dalších zdrojů a nabídne transfer dobré praxe. Agentura lokalitě poskytne metodologii k provádění analýz sociální a ekonomické situace, definování potřeb cílových skupin, strategickému plánování a rozvoji institucí lokálních partnerství a hodnocení pokroku při realizaci lokálních strategií. Agentura podle potřeby na přání obce provede revizi lokální strategie. Podle dostupných kapacit nabídne agentura účast na vzdělávacích akcích, zaměřených na posilování administrativních a institucionálních kapacit lokálních partnerství v 10 vybraných lokalitách, i pro zájemce z ostatních lokalit.

Poměr mezi aktivitami ve větvi I a II je stanoven procentuálním poměrem 70 a 30%. V průběhu realizace projektu se v případě naléhavé potřeby může poměr změnit. Realizaci II větve budou zajišťovat čtyři kmenoví pracovníci agentury.

Výběr lokalit

Výběr lokalit probíhá od srpna 2007. Při výběru lokalit je kladen důraz na předchozí snahy města integrovat sociálně vyloučené Romy, dosavadní vypracované a realizované integrační strategie a v neposlední řadě i na ochotu místní samosprávy spolupracovat s agenturou při prosazování integračních strategií. Konkrétně je posuzováno, zda město vypracovalo či má rozpracován komunitní plán sociálních služeb, kde jednou z cílových skupin jsou také příslušníci romských komunit, zda zaměstnává terénní sociální pracovníky, nakolik aktivně spolupracuje s místními neziskovými organizacemi a poskytovateli sociálních služeb při řešení konkrétních problémů nebo jak se městu daří v rámci integračních strategií sítovat místní sociální partnery.

Základní kritéria pro užší výběr lokalit

1. vůle samospráv ke spolupráci – jasně prokázaná při opakovaných jednáních před zahájením projektu; nikoliv jen obecně deklarovaná,
2. předchozí integrační snahy obce (existence lokálních koncepcí integrace, komunitních plánů, jejich naplňování, další integrační programy – např. terénní sociální práce),
3. ochota spolufinancování projektů, které bude iniciovat agentura.

Výše uvedená kritéria byla zohledněna v dotazníku, rozeslaném, všem 189 obcím, na jejichž území se nachází 310 sociálně vyloučených romských lokalit. Odpovědi v dotaznících budou na začátku října 2007 vyhodnoceny a výběrová komise vybere 20 lokalit, ve kterých budou zahájena další jednání s volenými zástupci obcí.

Nezanedbatelný je také vstup krajských samospráv, které byly osloveny s žádostí o doporučení lokalit pro pilotní činnost agentury. Po výběru lokalit budou kraje vyzvány k delegování kompetentní osoby, která bude zajišťovat komunikaci mezi krajskou samosprávou a místními aktéry.

Vyjednáváním se samosprávami ještě před samotným projektem, jak na úrovni politického vedení (starosta, rada, zastupitelstvo), tak na úrovni odborných pracovníků pověřených konkrétní agendou (odborníky školství, sociálních věcí, bytový odbor, odbor prevence kriminality, investic, atd.), cílenou osvětou a informováním by mělo být vyjasněno, zda má samospráva skutečný zájem o navázání úzké a zcela konkrétní spolupráce s agenturou. Pro zajištění spolufinancování ze strany obce budou zahájena jednání o schválení rezervy z jejich rozpočtů zastupitelstvy těchto obcí. Jasným definováním rolí, dílčích cílů, úkolů a vzájemných očekávání ze strany všech zúčastněných aktérů se předejde situacím, kdy by samospráva odmítla aktivní spolupráci při realizaci projektů, s realizovanými postupy by se neztotožnila a nezajistila by udržitelnost integračních snah do budoucna.

Kritéria pro finální výběr 10 lokalit

V průběhu jednání budou s volenými představiteli i úředníky obcí, které se dostanou do užšího výběru, diskutovány některé dosavadní postupy samospráv, které mají relevanci k sociálně vyloučeným lokalitám. Tyto postupy poslouží zároveň jako kritéria pro finální výběr 10 lokalit pilotní fáze. Půjde zejména o následující kritéria:

1. předchozí odpovědnost a postoj obce při řešení problémů spojených s neplacením nájemného (využívání institutu zvláštního příjemce a splátkových kalendářů),
2. nabídka či výstavba sociálního bydlení pro nízkopříjmové skupiny obyvatel,
3. kritéria pro přidělování bytů mladým a sociálně potřebným rodinám,
4. předchozí nakládání s bytovým fondem obce (charakter privatizace apod.),
5. současná péče o bytový fond,
6. zaměstnávání dlouhodobě nezaměstnaných Romů samosprávami v rámci
 - a. veřejně prospěšných prací
 - b. technických služeb obce či města
 - c. veřejných zakázek vyhlašovaných městem,
7. realizace či podpora programů na podporu zaměstnanosti Romů,
8. podpora a předchozí spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi,
9. úroveň vzájemné informovanosti mezi obcemi a nestátními neziskovými organizacemi,
10. podpora zřizování nízkoprahových a komunitních center pro obyvatele sociálně, vyloučené lokality,
11. ochota zapojit pracovníky agentury do jednání vybraných komisí města (bytová, sociální komise, komise pro národnostní menšiny),
12. ochota pověřit klíčové zástupce obce mandátem zastupitelstva k aktivnímu zastupování obce či města v rámci lokálního partnerství,
13. míra předpokládané úrovně angažovanosti a partnerství v rámci lokálních partnerství.

Typologie lokalit

Při konečném výběru bude výběrová komise současně dbát na typologickou diverzitu vybraných lokalit. K vytvoření efektivní metody aplikovatelné plošně v praxi je třeba vybrat lokality různého typu – tedy lokality městské, venkovské, malé, velké, s motivovanou i nemotivovanou samosprávou, lokality, kde je rozvinutá síť poskytovatelů sociálních služeb a neziskových organizací a naopak lokality, kde tyto služby chybí, lokality s vysokou a naopak lokality s nízkou celkovou registrovanou mírou nezaměstnanosti, apod.

Základní typologie uplatňovaná při výběru bude následující:

1. působení nestátních neziskových organizací, které komplexně řeší problematiku, sociálního vyloučení Romů a naopak absence takových organizací,
2. lokality na venkově,
3. lokality ve městě,
4. velikost sociálně vyloučené lokality (odhad počtu obyvatel na základě Gabalovy analýzy) – varianta a) lokalita s počtem obyvatel méně než 300 obyvatel; varianta b) lokalita s počtem více než 300 obyvatel,
5. míra prostorové segregace, respektive izolovanosti od ostatní městské zástavby (lokalita integrovaná do města a/nebo naopak lokalita izolovaná, nacházející se mimo město a mimo dosah veřejné dopravy).

Vztah mezi obcí a agenturou

S obcemi zapojenými do projektu agentury bude uzavřena **smlouva o partnerství, případně dohoda o partnerství**, definující povinnosti a očekávání obou stran, s určitým rámcovým vymezením úkolů a harmonogramem realizace.

Varianty partnerství lokálních institucí s agenturou

- deklaratorní smlouva či dohoda s vizí čeho chce agentura dosáhnout,
- partnerská smlouva s vizí, čeho chce partnerství dosáhnout, jasně definovanými úkoly, rolami a očekávanými výstupy partnerství,
- sdružení právnických osob (s právní subjektivitou), kde partnerská smlouva bude součástí statutu družení.

Všechny uvedené formy by měly splňovat určité základní principy:

- smluvními stranami jsou lokální aktéři, kteří se definují na základě lokální strategie (zpravidla obec, nestátní neziskové organizace, církevní právnické osoby, agentura pro odstraňování sociálního vyloučení, další poskytovatelé sociálních služeb, zástupci sociálně vyloučené lokality, zástupci širší veřejnosti, místní zaměstnavatelé, úřady práce, OSPOD, školy a školská zařízení, univerzity, zástupci krajských úřadů, instituce zaměřené na prevenci a léčbu drogových závislostí a agentury práce; podle aktuální potřeby pak další instituce, např. agentury regionálního rozvoje, majitelé nemovitostí, státní správa v přenesené působnosti – např. správa sociálního zabezpečení, zdravotní pojišťovny, sdělovací prostředky, poslanci, aj.),
- společná strategie a směřování ke shodě v její realizaci,
- konsensus ohledně priorit a cílů,
- politická vůle a podpora napříč lokálním politickým spektrem,
- transparentnost všech postupů,
- vzájemná důvěra a informovanost všech aktérů,
- pochopení a znalost politických a sociálních realit obce (schopnost chápat rozhodování místních aktérů),
- respekt k ústřední instituci vyjednávače,
- součinnost a vstřícnost k „síťování“ sociálních aktérů,
- respektování lokálních podmínek a specifik,
- rovný přístup a kvalitní nabídka poradenství a odborné asistence,
- shoda všech na hodnotách konceptu lokální strategie,
- konsensus ohledně priorit na základě potřeb cílové skupiny,
- prospěch aktivit pro celou obec, ne jen sociálně vyloučenou lokalitu,
- zapojení představitelů Romů a majoritní společnosti do rozhodovacích procesů.

Administrativní a personální zabezpečení pilotní fáze agentury

V rámci pilotního projektu agentury dojde k rozšíření činnosti kanceláře Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity. Činnost agentury bude zabezpečovat 20 pracovníků.

Administraci a management projektu bude zabezpečovat tým 5 zaměstnanců, jejichž funkce budou rozděleny na:

- vedoucí (odpovědná/ý za vedení agentury, za vyjednávání s úřady státní správy a dalšími institucemi, odpovědný za předávání informací vládě, reprezentující agenturu navenek, podílí se na práci v lokalitách a na výběru externích konzultantů)

- asistent/ka (administrativní práce, personalistika, pomoc (administrativní) finančnímu managerovi)
- finanční manager/ka (finanční vedení projektu, zadávání veřejných zakázek)
- analytik/čka (psaní a vytváření zpráv, monitorovacích zpráv, zpráv do vlády, dozorování sběru dat a statistik v lokalitách a provádění evaluace v lokalitách)
- PR pracovník/ce (PR projektu a PR v lokalitách)

Realizaci projektu v terénu budou zabezpečovat dva pětičlenné mobilní týmy.

Tým, který bude zajišťovat činnost v lokalitách v Čechách, bude sídlit v Praze a jeho pracovníci budou dlouhodobě služebně pobývat v jednotlivých lokalitách. Obdobně druhý tým bude zajišťovat činnost v lokalitách na Moravě a bude sídlit v samostatné pobočce.

- společný profil pracovníka mobilních týmů – schopný vyjednávač, dobrý facilitátor, organizačně a logisticky zdatný, se znalostí dotačních programů, evropských fondů a státní politiky v oblasti sociálního vyloučení a romské integrace
- v každém týmu by měla být osoba zaměřená na specifické téma a to:
 - o zaměstnanost
 - o sociální politiku
 - o bydlení / územním plánování
 - o vzdělávání
 - o fundraising, projektové řízení, strategické plánování
- před zahájením činností musí pracovníci mobilních týmů projít školeními mediace, protipředsudkovým školením, a školením v oblasti komunitního/kooperativního plánování, strategického plánování organizací, fundraisingu, projektového řízení, hodnocení projektů, programů a činnosti organizací. Pracovníci musí být obeznámeni s dostupnými finančními zdroji z dotací ze státního rozpočtu a Strukturálních fondů EU, které v ČR existují a jsou pro agenturu a lokální partnerství použitelné.
- v moravském týmu bude navíc jeden administrativní pracovník zodpovědný za administraci práce týmu.

Mobilní týmy v první fázi paralelně navštíví všech 5 lokalit, seznámí se s hlavními aktéry a je seznámí s cíli a plánem činnosti agentury. Následuje provedení detailní analýzy lokality, včetně definování potřeb jejích obyvatel a seminář, kde budou sděleny výsledky analýzy a bude zahájena práce na tvorbě lokálních strategií. Následně by každý člen týmu měl být zodpovědný primárně za jednu lokalitu a odborně spolupracovat s členy jiných týmů a s externími konzultanty a mentory.

Základní poradenství agentury ve vztahu k ostatním lokalitám bude zajišťovat čtyřčlenný tým.

Tým bude působit podle potřeby v Praze a Ostravě. Jeho pracovní náplní bude přijímat, vyhodnocovat a řešit poptávku samospráv, na jejichž území agentura primárně nepůsobí, ale jimž je zavázána poskytovat základní poradenství a odborný dohled nad metodou práce. Úkolem těchto zaměstnanců bude poskytovat poradenství a metodickou pomoc. Profil zaměstnanců bude stejný jako u zaměstnanců mobilních týmů, které budou působit v 10 vybraných lokalitách. Při

výběru kandidátů na tyto pozice se předpokládají vynikající komunikační, analytické a koncepční schopnosti a odolnost vůči stresovým situacím.

Outsourcing

Některé aktivity bude agentura realizovat vlastními silami, jiné bude třeba zabezpečovat smluvně prostřednictvím různých specializovaných subjektů, protože nelze předpokládat, že by sama mohla být personálně vybavena v plné šíři problematiky (např. rozvíjet všechny profesionální dovednosti partnerských institucí, realizovat vzdělávací aktivity v lokalitách či zaměstnávat desítky terénních sociálních pracovníků). Některé sociálně ekonomické analýzy a hodnocení dopadu činnosti agentury na cílovou skupinu, již ze samotného hlediska dodržení objektivitu reportovaných dat, vyžadují realizaci nestrannou vědeckou, výzkumnou či akademickou institucí. Půjde o hledání racionální a co neekonomičtější proporce ve využití vlastní kapacity a ve využití externích spolupracovníků či konzultantů, kteří budou realizovat konkrétní dílčí pracovní úkoly v lokalitách.

Indikátory dopadu činnosti agentury na lokality

(vždy se jedná o vstupní a výstupní informace a data, tedy na začátku a na konci pilotní fáze činnosti agentury)

Primární cílová skupina

(instituce lokálních partnerství – obce, města, neziskové organizace, školy a další)

Kvantitativní indikátory

- Efektivita nákladů agentury ve srovnání s objemem agenturou získaných projektů do lokalit a případnou úsporou ve vydáních na dávky pomoci v hmotné nouzi,
- Počet iniciovaných partnerství, podložených smlouvou o partnerství schválenou zastupitelstvy,
- Počet proškolených osob v projektovém řízení,
- Počet proškolených osob v oblasti orientace v dotačních programech,
- Počet podaných projektů,
- Počet podpořených projektů,
- Získané registrace poskytovatelů sociálních služeb,
- Plnění standardů pro poskytování sociálních služeb,
- Počet nově založených neziskových organizací, či počet vytvořených poboček neziskových organizací působících doposud v onych lokalitách.

Kvalitativní témata

- schopnost lokálních partnerů udržitelně se rozvíjet,
- počet zaměstnanci lokálních partnerů a jejich pracovní výsledky - počet získaných projektů, nové oblasti intervence,
- Nově vybudované kapacity u lokálních partnerů, jejich strategický rozvoj,
- nově zavedené služby a oblasti intervence v oblastech vzdělání, sociálních služeb (s konkrétní specifikací typu sociální služby), zaměstnanosti, bydlení zdravotní péče, podpory malého podnikání a samostatně výdělečné činnosti a rozvoje sociální ekonomiky.

Sekundární cílová skupina (obyvatelé sociálně vyloučených romských lokalit)

Nezaměstnanost a sociální dávky

Kvantitativní indikátory

- míra nezaměstnanosti,
- míra dlouhodobé nezaměstnanosti,
- celková výše vyplacených dávek pomoci v hmotné nouzi a počet pobírajících osob v lokalitě,¹⁹
- počet osob zapojených do individuálních pánů zaměstnanosti a následných motivačních kurzů; z toho počet osob umístěných na pracovním trhu,
- počet rekvalifikovaných a následně zaměstnaných osob,
- počet rodin/domácností, u nichž v důsledku programů v oblasti zaměstnanosti vzrostl příjem oproti společně posuzovanému životnímu minimu,
- počet osob zaměstnaných bez platné pracovní smlouvy,
- životní úroveň vyjádřená příjmy a výdaji domácností,
- míra zadluženosti domácností.

Kvalitativní témata

- Změna strategií obživy,
- Změna v motivaci k hledání zaměstnání,
- Změna životních a osobnostních motivací.

Vzdělání

Kvantitativní indikátory

- počet dětí zapojených do předškolní výchovy,
- počet asistentů pedagoga,
- procentuální míra zařazování dětí z lokality do škol s upravenými vzdělávacími programy
- počet asistentů pedagoga,
- počet žáků studujících SŠ, SOU,
- počet žáků studujících VOŠ a VŠ,
- procentuální míra a počet dětí lokality integrovaných do mateřských škol,
- procentuální míra a počet dětí lokality navštěvujících přípravné třídy pro děti se sociálním znevýhodněním,
- procentuální míra a počet dětí lokality navštěvující „předškolní kluby“ realizované nestátními neziskovými organizacemi,
- počet dětí, které jsou začleněny do hlavního vzdělávacího proudu a které do škol s upravenými vzdělávacími programy,
- počet žáků s ukončenou základní školou v lokalitě,
- počet absencí na školách,

¹⁹ Statistiku lze vykázat podle jednotlivých ulic, předpokládá přesné geografické vymezení sociálně vyloučené lokality.

- Počet dětí z lokality v zájmových kroužcích.

Kvalitativní témata

- Posun ve školní úspěšnosti romských dětí,
- Posun v klíčových sociálních kompetencích dítě na základní škole,
- Posun ve způsobu, kterým školy vyrovnávají šance dětí při respektování jejich individuálních vzdělávacích potřeb,
- změna postoje k hodnotě vzdělání,
- změna podmínky pro domácí přípravu,
- změna zájmu o doučování,
- změna nabídky doučování,
- změna v postoj rodičů k předškolní výchově,
- změna v postoj rodičů ke vzdělání,
- zapojení dětí do zájmových kroužků,
- angažovanost rodičů na chodu školy kterou navštěvují děti.

Bydlení veřejný prostor

Kvantitativní indikátory

- počet intervencí které zabránily vystěhování,
- počet vystavených bytových jednotek pro nízkopříjmové skupiny obyvatel lokality,
- počet dohodnutých splátkových kalendářů,
- procentuální úspěšnost splátek z dohodnutých splátkových kalendářů,
- počet nově vytvořených domovních samospráv,
- nárůst počtu domů, bytů, které mají teplou vodu a elektřinu,
- objem prostředků, které půjdou do lokalit na výstavbu a rekonstrukci sociálního bydlení,
- pro nízkopříjmové skupiny,
- míra zapojení obyvatel lokality do údržby a správy domů, kde bydlí,
- snížení počtu neplatičů na nájemném a službách souvisejících s bydlením,
- snížení ostatních dluhů rodin (rychlé půjčky, lichva atd.).

Kvalitativní témata

- změna v dodržování domovního řádu a veřejného klidu,
- snížení zdravotních rizik – plísně, chlad, vlhkost,
- zlepšení standardu bydlení – sociální zařízení, kanalizace, teplá voda, elektřina,
- rozšíření spektra volnočasových aktivit pro děti,
- zapojení sociálně vyloučených příslušníků romských lokalit do života a veřejného prostoru obce,
- participace Romů na politickém dění obce či města.

Zdravotní péče

Kvantitativní indikátory

- počet proočkovaných dětí

- programy drogové prevence – počet účastníků preventivních akcí, počet drogově závislých, kteří nastoupili léčbu
- v cca 2 – 3 letém horizontu změna v počtu uživatelů drog

Finanční zabezpečení pilotní fáze agentury

a.) činnost agentury

Činnost agentury bude v pilotní fázi financována ze dvou zdrojů. Ze státního rozpočtu a z Evropského sociálního fondu, respektive Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost MPSV, případně z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost MŠMT.

Státní rozpočet

Vzhledem k zvětšení rozsahu úkolů, které bude zabezpečovat kancelář Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity (a tedy i navýšení výdajové stránky rozpočtu kapitoly), Úřad vlády požádal o navýšení svého rozpočtu na tyto aktivity. Část z této položky je určena na administraci části projektu agentury a část na financování lokálních projektů naplňujících lokální strategie.

Operační program Lidské zdroje, zaměstnanost

Část nákladů spojených s činností agentury bude financována prostřednictvím Opatření 3.2 Podpora sociální integrace romských komunit MPSV prostřednictvím individuálního projektu.. Projekt předloží Úřad vlády prostřednictvím kanceláře Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity na podzim roku 2007.

Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost

Třetím zdrojem financování činností agentury bude pravděpodobně OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Projekt předloží Úřad vlády prostřednictvím kanceláře Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity na podzim roku 2007.

b) Zdroje pro financování projektů v lokalitách

Předpokládané zdroje pro financování projektů lokálních partnerství:

1. Operační programy EU
2. Dotační programy ze státního rozpočtu
3. Grantové programy samospráv
4. Nadační zdroje
5. Soukromé zdroje

1. Operační programy EU

- Operační program lidské zdroje, zaměstnanost (OP LZZ) – neinvestiční (ESF),
- Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OP VK) – neinvestiční (ESF),
- Integrovaný operační program (IOP) – investiční (ERDF),
- Regionální operační programy (ROP) – investiční (ERDF),
- Operační program podnikání, inovace (OPPI) – investiční (ERDF),
- Praha – Adaptabilita (P-A) – neinvestiční (ESF),
- Operační program Výzkum a vývoj pro inovace (OP VVI) – investiční (ERDF).

Od roku 2008 se předpokládají určité alternativy financování projektů v oblasti romské integrace, v prioritních oblastech zaměstnanosti, vzdělání, bydlení a poskytování sociálních služeb. Agentura bude zajišťovat poradenství lokálním partnerstvím s cílem usnadnit jim přístup k využití následujících finančních zdrojů z ESF a ERDF:

(i) OP LZZ (Operační program lidské zdroje a zaměstnanost Ministerstva práce a sociálních věcí)

- Oblast podpory **3.2 Podpora sociální integrace romských komunit**
- Případně také Oblast podpory **3.3. Integrace sociálně vyloučených skupin na trh práce**

(ii) OP VzK (Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost, MŠMT)

V tomto případě přichází v úvahu dvě varianty *individuálních projektů*

- jednak v rámci oblasti podpory **1.2 - Rovné příležitosti dětí, žáků, včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami;**
- nebo v rámci **technické asistence**

(iii) IOP (Integrovaný operační program, MMR)

- **Oblast intervence 2.1 – Služby v oblasti sociální integrace**, respektive podporované aktivity skupiny
 - b) investiční podpora při zajištění dostupnosti takových služeb, které umožní návrat příslušníků nejvíce ohrožených sociálně vyloučených romských lokalit zpět na trh práce a do společnosti; do jisté míry i skupiny,
 - c) investiční podpora poskytovatelům sociálních služeb, zaměstnavatelům a dalším subjektům při prosazování a realizaci nástrojů sociální ekonomiky.
- **Oblast intervence 3.3 – Zlepšení prostředí problémových panelových sídlišť**
Investiční projekty zaměřené na regenerace domů ve vybraných problémových sídlišťích obydlených zčásti sociálně vyloučenými romskými domácnostmi, s návazností na neinvestiční aktivity v oblasti sociálního začleňování, lidských zdrojů a zaměstnanosti.

(iv) OPPI (Operační program podnikání a inovace) - v gesci MPO

- oblast podpory - **1.1. Podpora začínajícím podnikatelům** (program Start pro začínající podnikatele, případně navazující program Progres)

2. Dotační programy ze státního rozpočtu

- Podpora poskytování zvláštních sociálních služeb v sociálně vyloučených romských komunitách (MPSV),
- Program na podporu integrace romské komunity (MŠMT),
- Program terénní práce (kancelář Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity),
- Program podpory výstavby podporovaného a nájemního bydlení (MMR a SFRB),
- Program Panel (MMR),
- Dotační program agentury v sociálně vyloučených lokalitách (Úřad vlády),
- Program prevence kriminality (MV),
- Program na podporu národnostních menšin (MK).

Výroční zpráva a finanční audit

Agentura bude pravidelně předkládat vládě výroční zprávu včetně finančního auditu, ve které zhodnotí úspěšnost naplňování svých cílů ve vybraných lokalitách na základě analýz vlivu své činnosti na sociálně vyloučené romské lokality

Výhody, nevýhody a rizika činnosti agentury při Úřadu vlády:

Výhody:

- udržení vlivu vlády jako celku na činnost agentury,
- možnost více-zdrojového financování (ze státního rozpočtu a EU); po ukončení podpory z EU možnost zajistit financování ze státního rozpočtu,
- možnost využití provozního a technického zázemí Úřadu vlády,
- možnost promítnout zkušenosti z činnosti agentury do koncepční činnosti kanceláře Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity a naopak,
- meziresortní charakter Úřadu vlády umožňující překonávání resortního přístupu,
- možnost využití dosavadního know-how, zkušeností, a kontaktů na lokální, regionální i státní úrovni; využití vazeb na zástupce romských komunit,
- shromažďování informací o efektivních příkladech dobré praxe,
- dosavadní koordinační činnost vedená kanceláří Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity na národní úrovni,
- propojení s připravovaným monitoringem situace v sociálně vyloučených romských lokalitách.

Nevýhody:

- určitá byrokratická zátěž a riziko neflexibilního jednání (možno zmírnit částečným outsourcingem externích spolupracovníků a konzultantů, kteří budou realizovat specifické úkoly v lokalitách. V rámci finanční administrace projektu lze komplikacím předejít vyjednáváním specifických výjimek v rámci Úřadu vlády).

Možná rizika činnosti

- nedostatečné finanční prostředky,
- nedostatečné personální obsazení,
- přílišná byrokratická zátěž zabraňující flexibilní činnosti subjektu.

5.2) Plošná realizace

V průběhu pilotní fáze agentury se na základě vytvořené metodologie práce a ozkoušení její funkčnosti v praxi budou paralelně vytvářet podmínky pro systematickou plošnou realizaci, v níž bude nutno zajistit poskytování komplexních služeb agentury ve všech lokalitách, které o služby agentury projeví zájem. Realizace plošné fáze se předpokládá od ledna 2010. V případě většího zájmu ostatních obcí a příznivého vývoje může být plošná fáze zahájena již dříve.

Možnosti institucionální zajištění agentury

- vytvoření státní agentury zvláštním zákonem,
- outsourcing aktvit s odborným dohledem pracovníků z pilotní fáze,
- vytvoření příspěvkové organizace zřízené Ministerstvem práce a sociálních věcí či Ministerstvem pro místní rozvoj s mezirezortním přesahem,
- vytvoření obecně prospěšné společnosti. Do široce definované správní rady společnosti budou jmenováni klíčoví zástupci MPSV, MŠMT, MMR, MPO, Úřadu vlády, Svazu měst a obcí, zástupci Asociace krajů, občanského a podnikatelského sektoru, a akademické půdy.

6.) Závěr

Základním cílem agentury je snižování a eliminace sociálního vyloučení v sociálně vyloučených romských lokalitách prostřednictvím tvorby a realizace komplexních lokálních strategií.

Díličními cíli agentury jsou:

- podporovat vznik lokálních partnerství obcí, nestátních neziskových organizací, škol, firemních a podnikatelských subjektů a dalších institucí na místní úrovni,
- mapovat sociálně ekonomickou situaci Romů
- definovat potřeby obyvatel sociálně vyloučených romských lokalit v oblasti poskytování sociálních služeb, služeb zaměstnanosti, bydlení, podpory vzdělání, podpory sociální ekonomiky a drobného podnikání, redukce zdravotních rizik a dalších oblastech.
- napomáhat (prostřednictvím know-how a finančních prostředků) místním partnerům při vzniku komplexních, lokálních podmínek na míru šitých, strategií zaměřených na eliminaci sociálního vyloučení v romských lokalitách.
- poskytovat poradenství a odborné vedení formou monitoringu lokálním partnerstvím při realizaci komplexních strategií, zejména posilovat jejich kapacity v oblasti fundraisingu, projektového řízení a odborné práce s klienty.
- pravidelně hodnotit dopad své činnosti na: a) primární cílovou skupinu (instituce lokálních partnerství), b) sekundární cílovou skupinu (obyvatele sociálně vyloučených lokalit, a obyvatele města/obce), c) veřejné rozpočty,
- přenášet výsledky hodnocení a poznatky z práce v terénu na národní úroveň,
- napomáhat při změně veřejného mínění a vytváření veřejné podpory při naplňování strategií eliminace sociálního vyloučení.

Vzhledem k rozsahu sociálně vyloučených lokalit a náročnosti řešení je nutné rozdělit činnost agentury do dvou fází: *pilotní a plošné*. Úvodní pilotní fáze bude probíhat od ledna 2008 do prosince 2010. Jejím realizátorem bude Úřad vlády. Financování činnosti a aktivit agentury bude částečně pokryto ze státního rozpočtu a částečně z Evropského sociálního fondu. Spolu s tím, jak poroste poptávka po službách agentury, průběžně se bude zvyšovat počet lokalit, v kterých bude agentura působit, a pilotní fáze postupně bude přerůstat do fáze plošné realizace. Po ukončení pilotní fáze bude vládě předloženo její vyhodnocení, spolu s návrhem systematického řešení, včetně institucionálního a finančního zajištění, aplikovatelného na celém území ČR v závislosti na aktuální poptávce obcí.

Na základě reálné poptávky obcí v průběhu pilotní fáze bude **pravděpodobně od ledna 2010 realizována plošná fáze.**²⁰ Tato poptávka bude doložena nezávislou analýzou, která bude součástí hodnocení činnosti agentury v roce 2009. V plošné fázi se zúročí a využijí poznatky, metoda práce a expertní kapacity, které budou vytvářeny v pilotní fázi. Plošné fázi bude předcházet diskuze na všech úrovních veřejné správy, jejímž cílem bude vybrat nejvhodnější formu institucionálního zakotvení pro naplnění plošného konceptu agentury, s cílem dosáhnout obecné společenského konsensu o plošném působení agentury, jejím finančním a institucionálním

²⁰ V roce 2010 se bude ukončovat a vyhodnocovat pilotní fáze, plošná fáze bude naopak zahájena. Dojde tak k funkčnímu propojení obou fází, kdy jedna postupně přeroste v druhou.

zajištění.

Činností agentury bude dosaženo udržitelných systémových změn, které v sociálně vyloučených lokalitách umožní sociální integraci jejich příslušníků mezi většinovou společností.

Snížení sociální patologie v lokalitách a zapojením jejich obyvatel do života obcí dojde k významnému snížení napětí mezi majoritou a příslušníky vyloučených komunit.

Zastavení ghettoizace přispěje k rozvoji českých obcí a měst, zlepšení kvality života jejich obyvatel a zvýšení jejich investičního ratingu.

Uvedené postupy povedou k úspoře zejména v oblasti sociálních dávek, zdravotního pojištění a k navýšení veřejných rozpočtů z příjmů v daňové oblasti.

Vysvětlení základních pojmů

Sociální vyloučení

Sociálním vyloučením se pro potřeby tohoto materiálu rozumí stav, kdy jedinec, nebo sociální skupina jsou vyloučeni z ekonomického a sociálního života (z trhu práce, společenských institucí a hlavního proudu vzdělání), a tím i z možnosti podílet se na právech (především sociálních), životních prostředcích a zdrojích blahobytu sdílených zbytkem populace. V oblasti sociálních práv jde zejména o práva na přístup ke vzdělání, možnost zajistit si bydlení, zdravotní péči a právo na sociální ochranu. V procesu sociálního vyloučení je jedinci nebo skupině výrazně znesnadňován přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit hlavního proudu společnosti.

(zdroj: Gabal, MPSV, 2006.: Analýza sociálně vyloučených romských lokalit)

Sociálně vyloučená romská lokalita

Jako sociálně vyloučenou romskou lokalitu označujeme prostor obývaný skupinou, jejíž členové se sami považují za Romy a/nebo jsou za Romy označováni svým okolím, a jsou sociálně vyloučeni. Na jedné straně se může jednat o jednotlivý dům, ve kterém žije několik jednotlivců či rodin, nebo celou městskou čtvrť čítající několik stovek nebo dokonce tisíc obyvatel na straně druhé. Může se jak o lokalitu integrovanou do běžné zástavby, často poblíž center měst, vnímanou jako „špatnou adresu“, tak o územně segregovanou lokalitu, oddělenou od ostatní obytné zástavby (např. průmyslovou zónou, frekventovanou silnicí, apod.). Sociálně vyloučené romské lokality vznikají především v důsledku:

1. přirozeného sestěhování se chudých romských rodin do lokalit s cenově dostupnějším bydlením;
2. vytlačování romských rodin z lukrativních bytů a přidělování náhradního bydlení v „levných“ lokalitách s často vysokým podílem romského obyvatelstva;
3. řízeného sestěhování (především ze strany obcí) neplatičů nájmu a lidí považovaných za „nepřízpůsobivé“ či „problémové“ do ubytoven a „holobytů“.

(zdroj: Gabal, MPSV, 2006: Analýza sociálně vyloučených romských lokalit)

Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti

Analýza definující sociálně vyloučené romské lokality. Analýza je výstupem stejnojmenného projektu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR a kanceláře Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity financovaného z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR. Realizaci projektu provedla pro MPSV společnost GAC spol s r. o. Výstupem analýzy je interaktivní mapa obsahující popisné informace o životních podmínkách ve zkoumaných sociálně vyloučených romských lokalitách. Citace z analýzy jsou dále v textu označovány *Gabal, MPSV, 2006.*

Odborné vedení formou „mentoringu“

Mentoring je způsob vedení zaměstnanců. Představuje vztah mezi mentorem a pracovníkem. Umožňuje předat zkušenosti a vhodným způsobem poradit zaměstnancům. Mentoring v širším významu znamená partnerství a podporu, kterou zkušená osoba "mentor" poskytuje osobě méně zkušené za účelem jejího profesního růstu. Jde o vytvoření vzájemného vztahu a oboustrannou

inspiraci. Kromě role školitele hraje mentor i roli poradce a bývá zapojován i do hodnocení pracovního výkonu.

Fundraising

Fundraising je ustálené označení pro systematickou činnost, jejímž výsledkem je získání finančních či jiných prostředků na obecně prospěšnou činnost organizací nebo jednotlivců. Organizacemi bývají zpravidla nevládní neziskové organizace, rozpočtové nebo příspěvkové organizace, obce, mikroregiony, kraje, církve, podnikatelské subjekty poskytující veřejně prospěšnou službu a další.

Kvalitativní výzkum/analýza

Metoda výzkumu, který se zaměřuje na to, jak jednotlivci a skupiny nahlíží, chápou a interpretují svět. Metoda neužívá statistických metod a technik a v tomto pojetí je v opozici k výzkumu kvantitativnímu. Při výzkumu se využívá podrobný popis každodenních situací. Jde o porozumění akcím a významům v jejich sociálním kontextu. Při kvalitativním výzkumu se neredukuje počet sledovaných proměnných či indikátorů ani vztahy mezi nimi, o jejich redukci rozhodují samy zkoumané subjekty, a definují tak pro ně stěžejní oblasti sociální reality. Jsou upřednostňovány otevřené a nestrukturované výzkumné plány (otevřený nebo polostandardizovaný rozhovor), analýza vychází z velkého množství informací o malém počtu jedinců. Převažuje zájem o reálné celky, interakce mezi aktéry a individuální osudy.

Lokální partnerství

Pro účely tohoto materiálu jde o partnerství na lokální úrovni, za účasti obecních a krajských samospráv a jimi zřizovaných organizací (zejména škol), nestátních neziskových organizací, soukromých podnikatelských subjektů, úřadů práce a dalších. Agentura bude podporovat jejich „síťování“ a spolupracovat s nimi na vytváření lokálních koncepcí integrace a strategiích jejich naplňování. V rámci těchto strategií budou předkládány projekty v rámci účelových partnerství pro specifické projektové priority (např. zaměstnanost, bydlení) či lokálního partnerství jako celku.

Focus groups

Focus groups jsou jednou z hlavních metod **kvalitativního výzkumu**. Používají se nejčastěji v sociologii. Spočívají v diskuzi, řízené zpravidla školeným profesionálem (často psychologem), která má za cíl prozkoumat postoje, názory a mínění veřejnosti k určité problematice. Vzhledem k tomu, že se jedná o kvalitativní metodu, výstupem z „focus group“ nejsou číselná data, ale spíše informace. Je možné zjistit, jak lidé smýšlejí o nějakém problému, jaké názory se mezi lidmi objevují. Sezení jedné skupiny probíhá za účasti cca 8 – 12 osob, které se v ideálním případě neznají. V případě výzkumu agentury by mohlo jít např. o několik zástupců rozšířených rodin, různého věku a pohlaví ve 2 – 3 sezeních.

V rámci definování potřeb sociálně vyloučených romských komunit může metoda pomoci při vymezení základních okruhů intervence na lokální úrovni. Po vymezení určitých témat může kvantitativní sonda ověřit, v jakém množství je určitý postoj nebo názor rozšířen (například kolik lidí z cílové skupiny se domnívá, že prioritou je zřízení nízkoprahového centra). V rámci konceptu agentury metoda umožní přímé zapojení cílových skupin do plánování projektových aktivit lokálních partnerství.

Kvantitativní výzkum

Kvantitativní výzkum je metoda standardizovaného sociologického výzkumu, který popisuje jevy pomocí proměnných (znaků), které jsou sestrojeny tak, aby měřily určité vlastnosti. Výsledky takových měření jsou pak zpracovány a interpretovány, například s využitím statistiky. Kvantitativní výzkum se oproti kvalitativnímu výzkumu zaměřuje na rozsáhlejší společenské otázky a zkoumá tedy větší okruh informací.

Sociální ekonomika

Sociální ekonomika se začala rozvíjet v Evropě a Americe začátkem 90. let 20. století a od té doby stále nabývá na významu. V sociálním podnikání jde o provádění sociálně prospěšné činnosti za pomoci ekonomických nástrojů. Definice sociální firmy se mírně liší. Například podle britského modelu je sociální podnik tržně orientovaný podnik založený za účelem vytvoření kvalitních pracovních míst pro lidi znevýhodněné na trhu práce. Sociální firma pro svou činnost často využívá různé dotace. V takovém případě je možno sociální firmu definovat jako konkurenceschopný podnikatelský subjekt působící na běžném trhu, jehož účelem je vytvářet pracovní příležitosti pro osoby znevýhodněné na trhu práce a k tomu jim poskytovat přiměřenou podporu.

Chráněná pracovní dílna

Chráněná dílna je pracoviště zaměstnavatele vymezené na základě dohody s úřadem práce a přizpůsobené pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením, kde je v průměrném přepočteném počtu zaměstnáno více než 60% těchto osob. Chráněná pracovní dílna musí být provozována po dobu nejméně 2 let ode dne sjednaného v dohodě. ÚP může na vytvoření chráněné dílny poskytnout příspěvek.

Sdílené pracovní místo

Rotace a sdílení práce patří mezi moderní flexibilní formy organizace práce, které spočívají v působení více pracovníků na jednom pracovním místě. Ani jedna z těchto forem není zákoníkem práce výslovně upravena, a tak záleží na zaměstnavateli, jak bude daný systém pracovní doby realizovat.